

Meldpunt
Gezondheid &
Milieu

Jaarverslag
2007

De in dit jaarverslag beschreven activiteiten van het MGM werden mogelijk gemaakt door de meerjarige programmasubsidies van de ministeries van VROM en VWS.

Inhoudsopgave:

1. Inleiding	pag. 2
2. De organisatie	pag. 2
3. De kerntaak: Registratie	
3.1 Intake	pag. 2
3.2 Meldingen	pag. 3
3.3. Output	pag. 3
3.4 Meldingen in 2007	pag. 3
4. De centrale database	pag. 4
4.1. Gevraagde data	pag. 4
4.2 Signaleringsfunctie van de database	pag. 8
5. Vraag en Antwoord	pag 9
5.1. Inhoudelijke ondersteuning	pag 9
5.2. Ondersteuning met behulp van het stoffeninformatiesysteem	pag 10
6. Begeleiding en kennisoverdracht	pag 10
6.1. Coördinatie vrijwilligers	pag 10
6.2. Training en deskundigheidsbevordering	pag 11
6.3. Stage begeleiding	pag 11
6.4. Georganiseerde (kennis)bijeenkomsten	pag 11
6.5. Externe deskundigheidsbevordering	pag 12
7. Publiciteit en lobby	pag 13
7.1. Een overzicht van publicaties in 2007	pag 13
7.2. Lobby	pag 13
8. Actualiteit volgen	pag 13
9. Werkgroepen	pag 13
9.1. Werkgroep EMV	pag 13
9.2 Werkgroep MCS	pag 14
9.3 Nationaal Platform Stralingsrisico's en WG LFG	pag 14
10. Samenwerking	pag 14
10.1. Burgeralliantie	pag 15
10.2. Platform Gezondheid en Milieu	pag 15
10.3. Webportal Milieu en Gezondheid	pag 15
11. Personalía	pag 15

1. Inleiding

2007; Het schip op koers

Het Meldpunt Gezondheid en Milieu (MGM) kwam eind 2006 in stormachtig weer terecht. Nadat wij in 2006 ons 12½ jarig bestaan feestelijk hadden gevierd ontvingen wij in de laatste week een afwijzing van de aangevraagde SMOM subsidie. Het MGM-werk heeft nu eenmaal meer te maken met langdurig monitoren dan met kortdurende projecten die steeds weer innovatief moeten zijn. We hebben als organisatie echter de draad in januari weer vol goede moed opgepakt. 2007 is het jaar geworden waarin een nieuwe koers voor de toekomst is uitgezet. Daartoe is het MGM in dialoog gegaan met de betreffende directies bij de ministeries van VROM en VWS, bij potentiële samenwerkingspartners zoals de GGD en het RIVM, patiëntenorganisaties enz.

Echter...plannen moesten worden bijgesteld en aangepast, want wij wilden hoe dan ook doorgaan met onze missie: "registeren van milieugerelateerde gezondheidsklachten en het signaleren van trends". De subsidieafwijzing had wel tot gevolg dat een aanzienlijk deel van het werk bij het landelijk bureau in Bunnik in 2007 besteed werd aan het zoeken naar aanvullende financiering om de organisatie in 2007 maar vooral voor 2008 draaiende te houden. Niettemin hebben wij mede dankzij de grote inzet van onze vrijwilligers in 2007 heel wat activiteiten op de rails kunnen zetten en de testversie van het nieuwe klachtenregistratieprogramma Gemma kunnen implementeren. Een bruisend en enerverend jaar.

2. De organisatie

Het MGM is een vrijwilligersorganisatie met een klein landelijk bureau (3,5 fte). Door de inzet van een groep intern opgeleide vrijwilligers (12) kan het MGM veel doen met relatief weinig geld. De doorgaans hoge drempel voor burgers om gezondheidsklachten bij de verantwoordelijke autoriteiten te melden is er bij het MGM niet vanwege de inzet van deze vrijwilligers. Ook vervult het MGM een intermediaire functie naar andere organisaties toe.

Thea van der Wal (li) en Miep Verheuvél (re), twee MGM-ers van het eerste uur

3. De kerntaak: Registratie

Het MGM maakt voor het vastleggen van meldingen van milieugerelateerde gezondheidsklachten gebruik van een centraal meldnummer en een digitaal meldformulier op de website www.meldpuntgezondheidenmilieu.nl. De centrale meldlijn wordt bemenst door vrijwilligers die het 1^e aanspreekpunt zijn voor meldingen en vragen van burgers. Zij registreren meldingen en beantwoorden vragen. Eenvoudige verzoeken om hulp of om het toesturen van informatie handelen zij zelf af. Voor meer ingewikkelde kwesties en hulpvragen kunnen zij verschillende deskundigen raadplegen binnen de organisatie. Dit zijn per specifiek onderwerp gespecialiseerde consultants, eveneens vrijwilligers, doorgaans met een wetenschappelijke achtergrond.

3.1 Intake

De intake van een melding vraagt een hoge zorgvuldigheid en is daarom een tijdrovende zaak, waarbij de melder een uitgebreide vragenlijst moet beantwoorden om een constructieve registratie mogelijk te maken. Burgers willen zelf niet altijd weten dat hun gezondheidsklachten in verband kunnen staan met de hen omringende milieukwaliteit, daar rust vaak nog een taboe op. Burgers met klachten die deze stap wél zetten, hebben dikwijls de ervaring, dat hun gezondheidsklachten door de overheid weinig serieus genomen worden.

De reden hiervoor is dat het lastig is om op individueel niveau aan te tonen dat de klacht inderdaad veroorzaakt is door een bepaalde milieufactoor. Afwezigheid van hard bewijs (causaal verband) wordt door de betreffende overheden (vaak door gebrek aan kennis of middelen) aangezien voor *bewijs van afwezigheid van een relatie tussen klacht en milieu*. Bij de intake vindt men een luisterend oor en kan men zijn verhaal kwijt, wat op zichzelf al van grote waarde is.

3.2 Meldingen

Ingevulde registratieformulieren van gezondheidsklachten worden verzameld en digitaal opgeslagen in het speciaal daarvoor ontwikkeld registratiesysteem. Hiermee wordt tevens alle kennis binnen het netwerk vastgelegd en blijft zo beschikbaar voor gebruik (analyse/trendsignalering) in de toekomst. In 2007 is begonnen met de modernisering van het registratiesysteem.

3.3 Output (Burgers voor Burgers)

Op verzoek kunnen anonieme selecties van de binnengekomen meldingen beschikbaar worden gesteld, bijvoorbeeld op milieucode, postcode, soort gezondheidsklacht of combinaties van verschillende gewenste parameters. Dit gebeurt voor individuele melders, voor onderzoekinstellingen, aangesloten belangengroepen (leden van de BurgerAlliantie) milieufederaties, patiëntenorganisaties of beleidsmakers. Ten behoeve van onderzoek kunnen door het MGM ook melders benaderd worden. Ook krijgt het MGM geregeld vragen om uitdraaien van of informatie over de geregistreerde klachten van bijvoorbeeld individuele personen die een huis willen kopen op verdachte bodem. Zie ook onder paragraaf 4.

3.4 Meldingen in 2007

In 2007 kwamen er bij het MGM 325 meldingen binnen. Dit is iets lager dan het gemiddelde (400) over de voorgaande jaren. Het MGM is zich ervan bewust dat dit aantal niet representatief is voor de werkelijke omvang van de milieugerelateerde klachten. Bij het MGM komen dan ook voornamelijk de klachtmeldingen van burgers, die weinig of geen vertrouwen (meer) hebben in de overheid. Veel van de melders motiveren hun keus voor melding bij het MGM met dit argument. Wellicht dat de lichte afname bij het MGM in verband staat met de registratie bij de GGD-en, die tussen 2004 en 2007 langzaam op gang is gekomen.

Ter vergelijking een overzicht van de registratie van milieugerelateerde gezondheidsklachten van de 30 registrerende GGD-en over de periode 2004-2006 (zie het in het rapport "*Meldingen van milieugerelateerde gezondheidsklachten bij GGD-en*"). Uit deze vergelijking blijkt dat het MGM -als kleine vrijwilligersorganisatie met beperkte middelen- een relatief groot aantal van de klachten binnenkrijgt.

De meldingen zijn ook anders van aard. Ten eerste hebben de meeste klachten bij de GGD-en betrekking op het binnenmilieu en scoorden bij het MGM in 2007 de EMV-velden, de buitenluchtverontreiniging (incl. stookklachten) en de overgevoeligheid voor chemische middelen hoog. Ten tweede registreert het MGM uitsluitend gezondheidsklachten, terwijl de GGD-en ook bezorgdheid als klacht meenemen. Dit heeft uiteraard invloed op het aantal registraties. Het MGM heeft er van het begin af aan (1994) voor gekozen dit niet te doen. Wel registreert het MGM tevens de gesignaleerde effecten op planten (bijv. in de tuin van de melder) en dieren, en dan met name de gesignaleerde effecten op huisdieren, waaronder ook vee.

Data uit RIVM rapport

Jaar	Maanden	Klachten	Aantal registrerende GGD-en	per GGD	aantal meldingen per GGD per maand
2004	9	751	23	32,65	3,6
2005	12	1782	26	68,53	5,7
2006	12	2548	28	91	7,5

Data van het MGM

Jaar	Maanden	Klachten	Aantal registerende Meldpunten	aantal meldingen bij MGM per maand
2004	12	287	1	23,9
2005	12	400	1	33,3
2006	12	320	1	26,6
2007	12	325	1	27,0

Vanaf 2008 hoopt het MGM met het nieuwe registratiesysteem een periodieke uitwisseling van data met de GGD-en mogelijk te maken.

4. De centrale database

De milieugerelateerde gezondheidsklachten en vragen worden geregistreerd en vastgelegd in een centrale database. Het doel hiervan is om de (geanonimiseerde) gegevens te kunnen gebruiken voor analyse en trendsignalering en daarmee de mogelijke milieugerelateerdheid van de gezondheidsklachten aan te tonen.

Het coderen van gezondheidsklachten vindt plaats door ICPC-codes, de standaard in de huisartsenpraktijk. De codering van de milieufactoren door een door het MGM zelf ontwikkeld milieucodesysteem. Deze codes kunnen dan gecombineerd worden met o.a:

- de plaats van de blootstelling en wanneer de melding plaatsvond
- met achtergrondinformatie over binnenmilieu, leefwijze en reeds bestaande ziekten

Deze uitgebreide vorm van registratie maakt de klachtenregistratie van het MGM uniek.

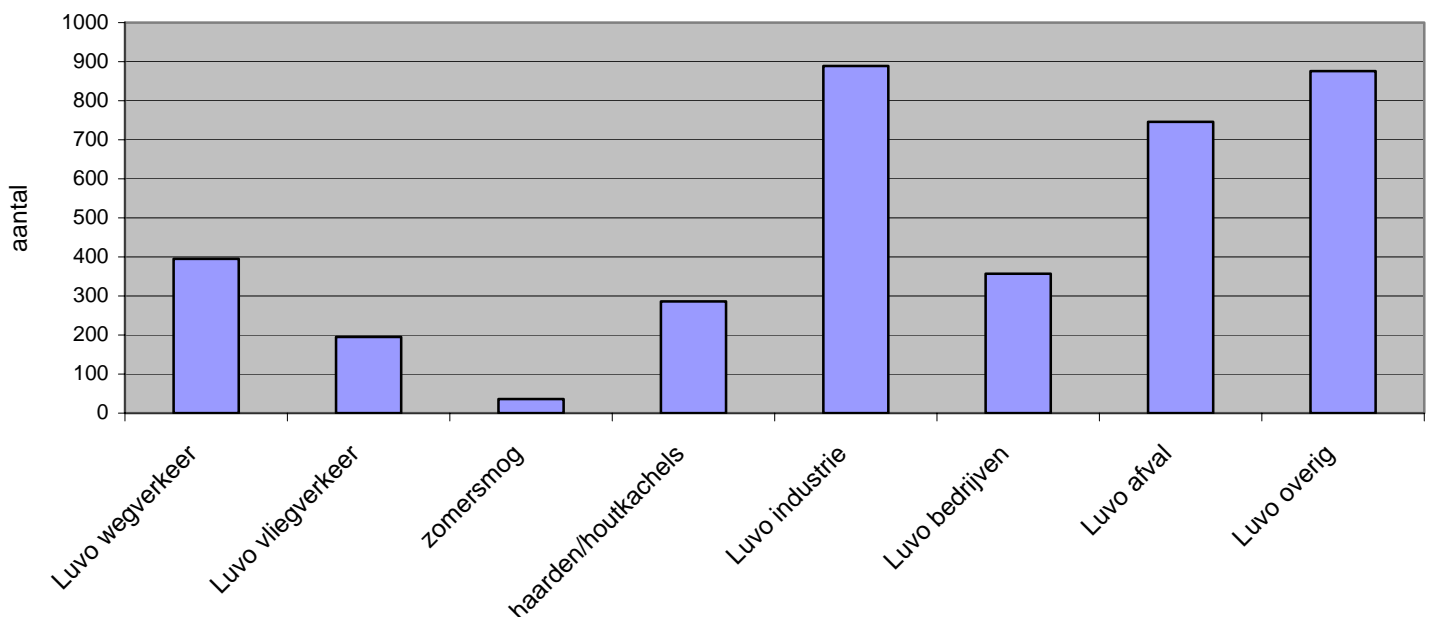
De geanonimiseerde data staan ter beschikking voor onderzoeksinstituten die zich hiermee bezighouden. In het geval journalisten geïnteresseerd zijn in een bepaalde casus, neemt het MGM eerst contact op met een melder(s) met de vraag of zij mee willen werken en zo ja, dan brengt het MGM de pers in contact met de melder. Dat is duidelijk een meerwaarde van het MGM, al blijven onze inspanningen in de betreffende artikelen vaak onzichtbaar. Niettemin kunnen journalisten op deze manier een rol als klokkenluider vervullen.

Daarnaast worden de gegevens gebruikt om instanties en organisaties van informatie te voorzien over mogelijke milieugerelateerde gezondheidsproblemen in bepaalde gebieden (geografische verspreiding) in Nederland of in een bepaalde periode (historische verspreiding).

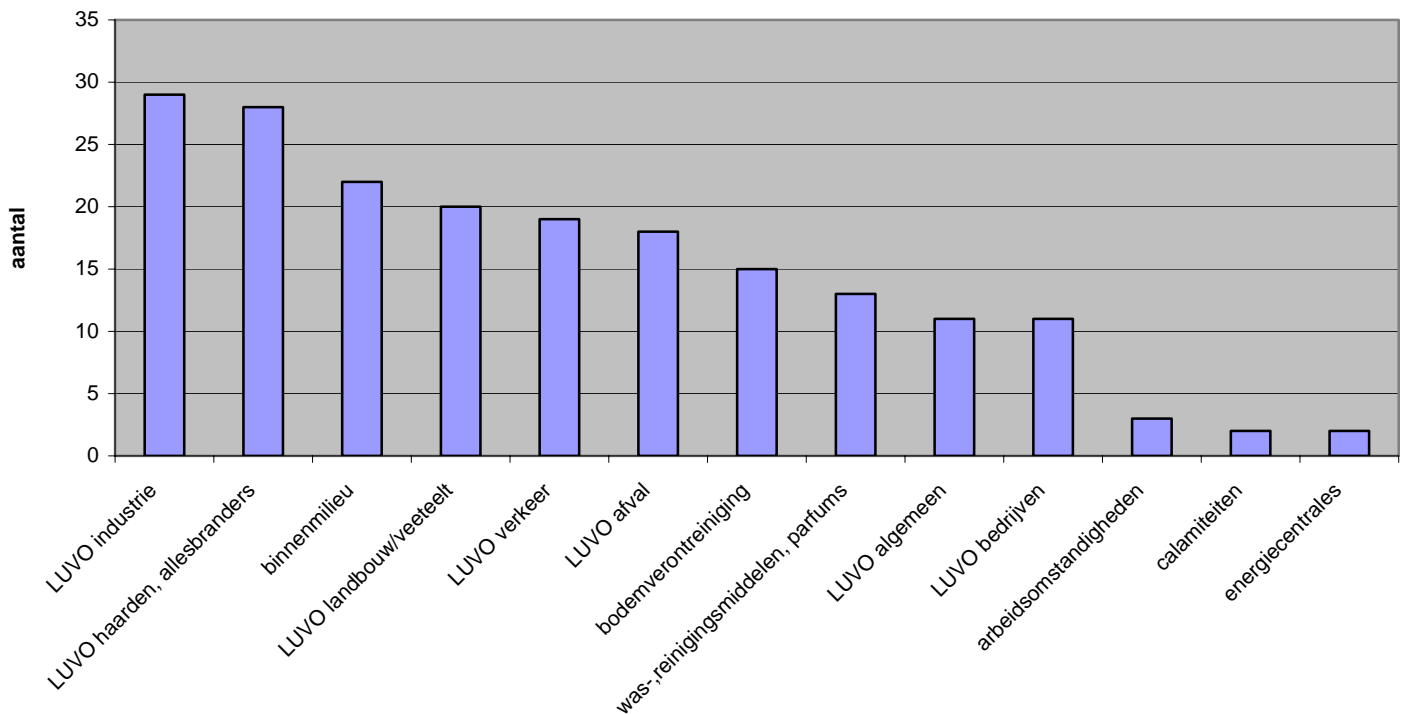
4.1 Opgevraagde meldinggegevens

Een stagiaire bij het bureau Gezondheid, Milieu en Veiligheid van de GGD'en Brabant en Zeeland inventariseert de vragen en klachten over luchtkwaliteit die bij verschillende meldpunten binnenkomen. Zij vroeg informatie over de meldingen i.v.m. buitenlucht. Het MGM verstrekke een grafiek die de aantallen **meldingen per luchtverontreinigingbron** weergeeft en een grafiek die **aantallen astmameldingen** laat zien bij verschillende milieufactoren, beide over de periode 1995 t/m 2005.

Aantal meldingen per soort luchtverontreiniging

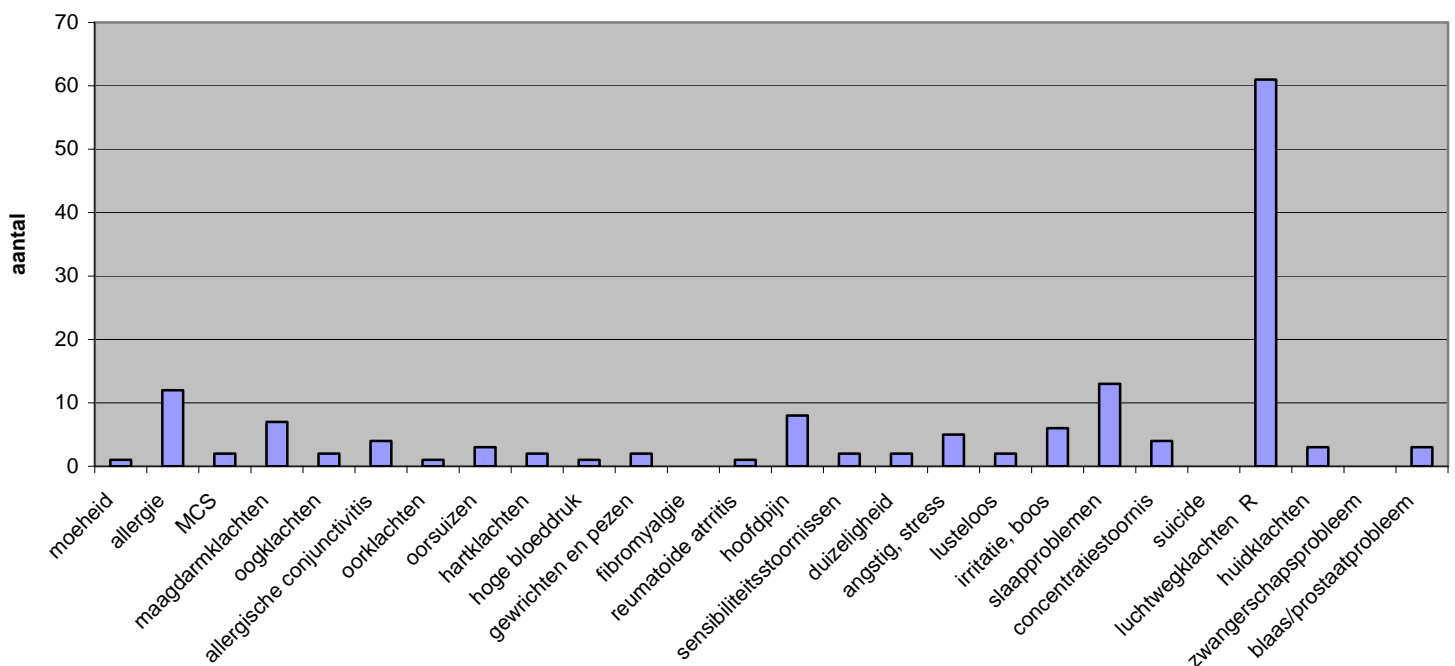
aantallen astmameldingen bij verschillende milieufactoren 1995-2005

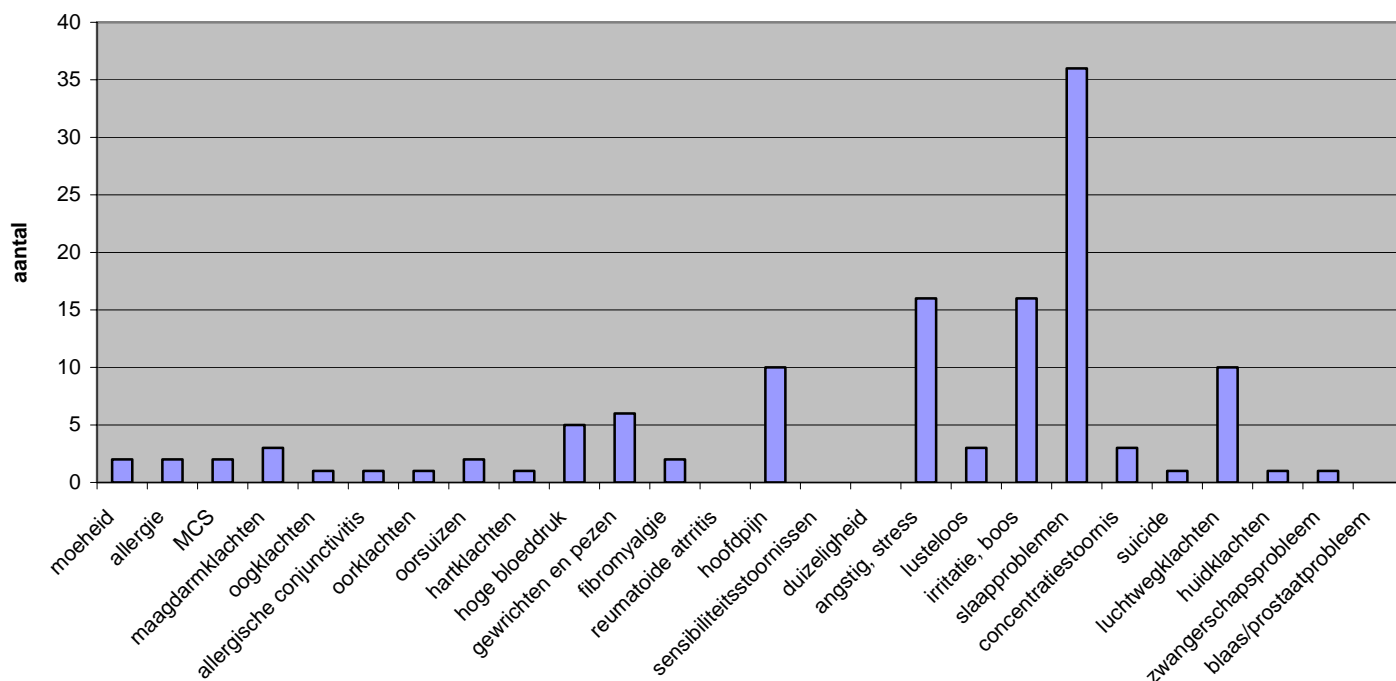

Gezondheidsklachten door vliegverkeer?

De informatie uit onze databank is bescheiden, maar geeft wel een beeld van de complexiteit van de klachten en het verspreidingsgebied. De grafieken hebben te maken met vliegverkeer, zowel met **luchtverontreiniging** als met **lawaai**.

CLV02 Verdeling alle gezondheidsklachten door luchtverontreiniging vliegverkeer (n=65)

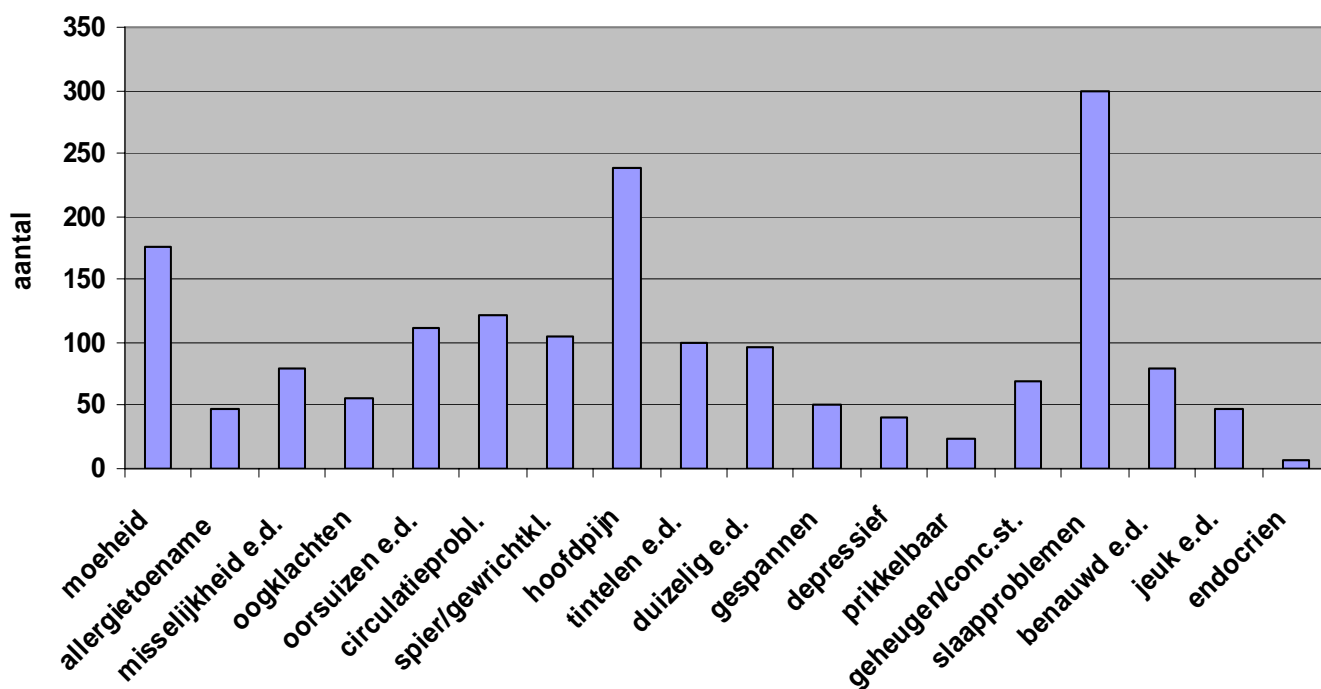
Op onze website www.meldpuntgezondheidsmilieu.nl is bij 'Nieuwsbrieven' onder andere de nieuwsbrief Plus Lucht te vinden (mei 2005). Daarin is te zien dat er in 10 jaar 400 keer gemeld werd over gezondheidsklachten door wegverkeer. (2x zoveel als gezondheidsklachten door vliegverkeer). Het lijkt weinig, maar het gaat uitsluitend om gezondheidsklachten.

Voorbeelden van vragen en klachten m.b.t. UMTS

Regelmatig zijn MGM-registratiegegevens verstrekt aan (lokale) politici, die gevraagd worden voor een interview over dit onderwerp.

- Een raadslid uit de gemeente Heemskerk gebruikte ten behoeve van een informatieavond over het zendmastenbeleid de grafieken van de registraties van gezondheidsklachten, die betrekking hebben op zendmasten voor mobiele communicatie
- Aan de griffie van de gemeenteraad van Brummen, die zich wilde oriënteren i.v.m hun UMTS-beleid, werd een factsheet gestuurd met onze registratiegegevens en het MGM standpunt t.a.v. de (geringe) mogelijkheden die gemeenten hebben om regulerend op te treden bij plaatsing van UMTS- masten of bijplaatsing van UMTS-antennes in bestaande masten.
- In een uitzending van het televisieprogramma "Een Vandaag" over het UMTS-beleid werd informatie gebruikt die daarvoor bij het MGM was opgevraagd
- Van het Ministerie van VROM, de directie SAS (stoffen, afvalstoffen en straling), komt incidenteel een verzoek aan MGM om informatie over meldingen i.v.m. fysische milieufactoren. Het MGM leverde behalve de grafiek over zendmastklachten op pagina 7 ook informatie over gezondheidsklachten door andere fysische factoren, zoals huishoudelijke apparatuur en hoogspanning.

Verdeling van gezondheidsklachten gemeld bij MGM i.v.m. antennes voor mobiele communicatie (1998 t/m sept.2006. n=622)

Hoogspanningsleidingen

Een cliënt vroeg argumenten die van nut zouden kunnen zijn bij het tegenhouden van de aanleg van sportvelden onder hoogspanningsleidingen. Hij kreeg een uitdraai van de meldingen hoogspanning met een tekstuele uitleg.

De ongeveer 80 meldingen i.v.m. hoogspanning zijn heel divers. De klachten zijn vaak chronisch.

Er is veel (chronische) moeheid en krachteloosheid bij, tot verlamming toe, geen weerstand tegen virussen en opvallend is dat van drie keer een lekkende vulling/kwikvergiftiging door amalgaam gemeld wordt. Bij de moeheid komen bijkomende klachten als hoesten en terugkerende keelpijn, duizeligheid, geheugenverlies, gewrichtsklachten, benauwdheid, trillingen in de oren, huidpijnprikkels, slapeloosheid, zweten in de slaap, enz. Bestaande ziekten die gemeld worden en die mogelijk extra gevoeligheid veroorzaken zijn: Pfeiffer, MS, myelodysplastisch syndroom (maakt geen bloedcellen aan), Lyme disease, polio.

Er zijn meldingen van mensen, die tussen hoogspanning en spoor wonen of gewoond hebben. Zo meldde zich iemand die bij het spoorwegemplacement gewerkt heeft en de hoogspanning over zijn huis had lopen. Hij raakte verlamd en is overleden. In die tijd noemde men dat in Odijk de (onverklaarbare) ziekte van Hoekstra. Op spoorwegleidingen staat 1800 volt. Onder diezelfde hoogspanning woonde een verpleegster. Zij heeft hier van juli 86 tot jan 93 gewoond en was voordien nooit ziek.

Interessant is de melding van iemand die al vele jaren vlak naast een hoogspanningsmast woonde en geen klachten had, maar door plaatsing van een GSM-antenne met bijbehorende techniek kast plotseling gezondheidsproblemen kreeg. Hij had van te voren niet het idee dat dit kon gebeuren en had dan ook geen bezwaar tegen de plaatsing. Ook was hij niet angstig of bevooroordeeld, argumenten die vaak aangegeven worden door mensen die twijfelen aan de gezondheidseffecten van elektromagnetische velden.

Opvallende meldingen over dieren (ook in de buurt van hoogspanningsleidingen)

Kanaries broeden lukt niet, een zebrovink met een poot achterstevoren (diamantduifjes broedden wel).

Tussen spoor en hoogspanning was een kenneel met hondenfokkerij. Het fokken lukte daar niet, elders wel.

Naar aanleiding van de publicitaire en politieke aandacht voor gassing van containers zocht de actualiteitenrubriek Nova contact met het MGM om te vragen of mensen met gezondheidsklachten door containergassen zich bij ons gemeld hadden.

Informatieavond UMTS in Ede en gemeenteraad Brummen

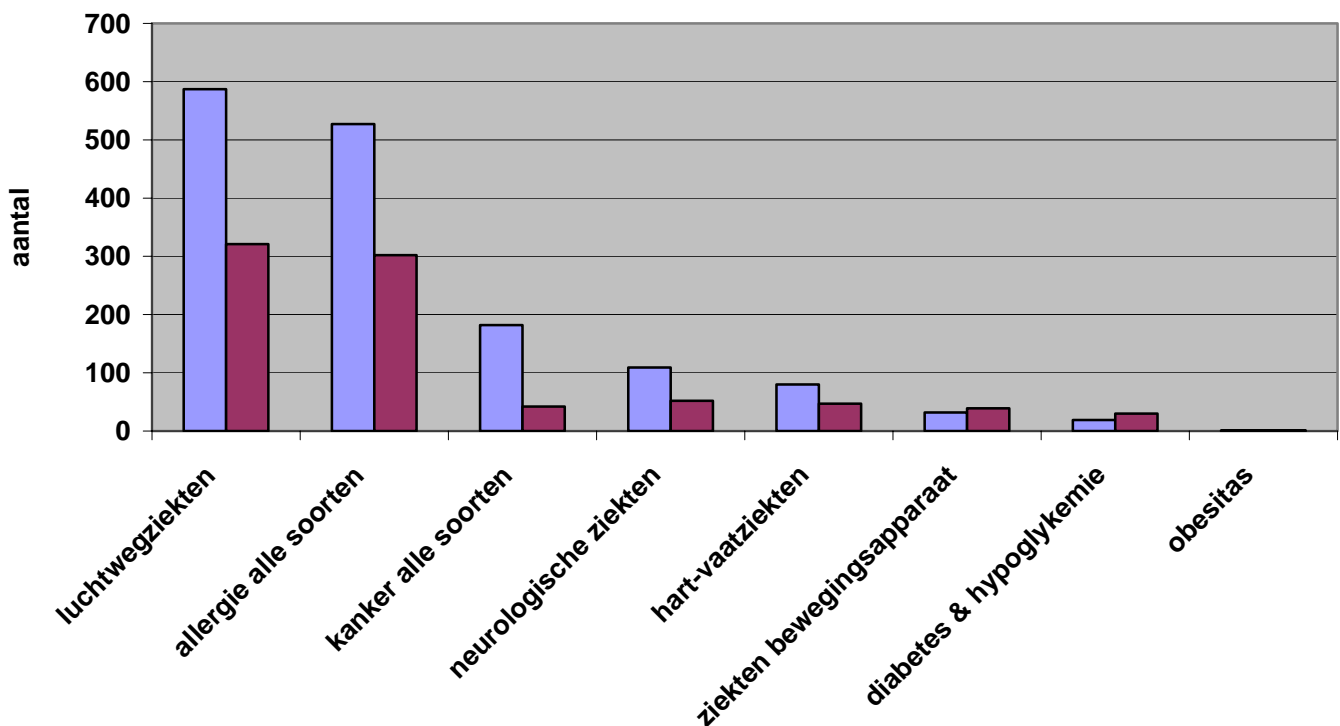
Beide gemeenten kregen recente stukken die dienden als achtergrondinformatie m.b.t. UMTS-beleid en -onderzoek, en waarin een en ander verteld werd over ons standpunt en de gezondheidsklachten, die bij ons geregistreerd zijn en die in verband gebracht worden met zendmasten. Een van de medewerkers van de EMV-groep was aanwezig in Ede om toelichting te geven en vragen te beantwoorden.

4.2 Signaleringsfunctie van de database

Door periodiek de databank van het registratiesysteem te monitoren kunnen trends worden waargenomen. De database laat duidelijk zien dat melders ervaren dat bepaalde ontwikkelingen in het milieu van invloed zijn op het ontstaan en/of de verslechtering van hun chronische ziekte. Voor het MGM reden om bij patiëntenorganisaties aandacht te vragen voor de mogelijke milieugerelateerdheid van chronische ziekten.

Om daartoe in 2007 een aanzet te geven organiseerde het MGM in samenwerking met het Platform Gezondheid en Milieu ter voorbereiding op een wetenschappelijk symposium in 2008 enkele bijeenkomsten met patiëntenorganisaties. Daarnaast heeft het MGM een speciale webpagina ontworpen met daarop o.a. een grafische weergave van de aantallen ontvangen meldingen van milieugerelateerde ziekten versus de aantallen aangegeven bestaande ziekten, verdeeld naar ziektecategorie (ICPC>29). Hieruit blijkt dat mensen met een chronische ziekte milieugerelateerde gezondheidsklachten melden (rode kolom) en dat zij dus kwetsbaar zijn, maar ook dat mensen hun chronische ziekte wijten aan milieufactoren (blauwe kolom).

Aantallen milieugerelateerde ziekten (blauwe kolom links) versus aantallen bij het Meldpunt Gezondheid en Milieu gemeld als bestaande ziekten (rode kolom rechts) bij melders met milieugerelateerde gezondheidsklachten 1995-2005 (alle milieufactoren)

5. Vragen en Antwoorden

Het MGM kreeg in 2007 zo'n 600 telefonische vragen binnen en zo'n 150 per mail/post. Sommige vragen waren eenvoudig te beantwoorden, andere vereisten de inschakeling van consultants of ervaringsdeskundigen binnen het Meldpunt. Soms was ook langdurige inhoudelijke ondersteuning nodig. Binnen het netwerk van vrijwilligers opereren ook vrijwilligers met meer specialistische kennis. Het MGM heeft hierdoor de beschikking over de volgende disciplines:

- arts,
- biologen
- chemici
- toxicoloog

Daarnaast zijn er ook een aantal medewerkers met kennis over een specifiek onderwerp.

5.1 Inhoudelijke ondersteuning n.a.v. vragen en meldingen

1. Deodorant en borstkanker

Het MGM ontving per mail een nieuwsbericht van een vragensteller waarin gespeculeerd wordt dat het gebruik van anti-transpiranten/deodorants een oorzaak zou zijn van borstkanker. Doordat deze middelen een stof bevatten (aluminiumchlorohydraat) die de zweetklieren verstopt, zouden giftige stoffen zich in het lichaam ophopen. Borstkanker zou een gevolg zijn van de ophoping van deze giftige stoffen. Onze toxicologe deed literatuuronderzoek en kwam tot de volgende conclusie:

“De hypothese dat deodorants/anti-transpiranten borstkanker kunnen veroorzaken is met de huidige kennis weinig onderbouwd. Niettemin is het wenselijk dat er meer onderzoek gedaan wordt om te bepalen of stoffen als parabenen en aluminiumzouten vanuit deodorants in borstweefsel kunnen accumuleren, of aluminiumzouten uit deodorant borstklieren kunnen verstoppen en of één of beide stoffen van invloed kunnen zijn op het kankerproces”.

2. Gegaste containers

Eind 2006 werd het MGM door een medewerker van een bedrijf, dat controles uitvoert bij importcontainers, attent gemaakt op het feit dat de hoeveelheid giftige gassen in deze containers vaak zo hoog is dat mensen die er mee in aanraking komen gezondheidsklachten (kunnen) krijgen. De toxicologisch

medewerker is daarop gevraagd zich in het probleem te verdiepen. Dit heeft geleid tot een artikel waarin is samengevat wat er over de regelgeving met betrekking tot gassing van containers en de gezondheidsrisico's hiervan bekend is. Het artikel "Gassing containers" (maart 2007) is inmiddels met begeleidend schrijven naar de leden van het Europees Parlement en de fracties in de Tweede Kamer gestuurd.

3. Naar aanleiding van de publiciteit rondom Gassing Containers: Broom testen in bloed?

Een vrouw van een werknemer van een overslagbedrijf vraagt of bij haar man onderzocht kan worden of hij is blootgesteld aan gassingsmiddelen c.q. hiervan effecten heeft. Onze toxicologe nam contact op met: Prof. Uges (toxicoloog UMCG), VROM inspectie en Dr. Baur (bedrijfsarts in Hamburg) en schreef een conclusie/advies: Het willekeurig (d.w.z. méér dan een dag na blootstelling) meten van methylbromide is weinig zinvol. Een negatieve uitslag zegt niets over eventuele blootstelling in het verleden en zegt ook niets over eventuele schade. Er zijn geen (bloed)onderzoeken bekend waarmee schade als gevolg van blootstelling aan deze gassen in het lichaam aangetoond kan worden.

De meeste gassen veroorzaken echter wel schade aan het zenuwstelsel. Eventueel kan een neuroloog dit onderzoeken. Wij kunnen nog niet aangeven of een neurologisch onderzoek in dit stadium zinvol is of niet. Bij uitladen van (gegaste) meubels (deze zijn moeilijk te ontgassen) is het aan te bevelen om uit voorzorg beschermende kleding (maskers) dragen.

4. Lucht in de auto grote veroorzaker astma?

Een voormalig bestuursadviseur bij een gemeentelijk samenwerkingsverband heeft een artikel geschreven "lucht in de auto grote veroorzaker astma" en stelt dat het autogebruik, vanwege de slechte luchtkwaliteit in auto's, aanmerkelijk bijdraagt aan het ontstaan van astma, vooral bij (jonge) kinderen. Hij schat dat driekwart van de astmapatiënten - ca 300.000 Nederlanders - hun ziekte hebben opgedaan door hun autogebruik. Hij vraagt het MGM om een reactie. Onze toxicologe komt tot de volgende conclusie: Er zijn duidelijke aanwijzingen dat VOC concentraties in lucht in auto's hoog kunnen zijn. Gezien de verbanden tussen VOC's en astma zou de lucht in auto's een rol kunnen spelen bij het ontstaan van astma. Nader onderzoek is daarom zeer aan te bevelen. Momenteel wordt onderzoek gedaan door Moniek Zuurbier (Hulpverlening Gelderland Midden) naar blootstelling aan luchtverontreiniging door het verkeer tijdens fietsen, lopen en autorijden en de gezondheidseffecten. Dit onderzoek is nog niet afgerond.

5. Tingieterij

N.a.v. de vraag of chronische vermoeidheid verband kan houden met bodemvervuiling met zink en koper door een tingieterij in een vroegere woonomgeving, kwam onze toxicologe na onderzoek tot de volgende conclusie: Huidige kennis geeft geen aanwijzingen dat gezondheidsklachten in relatie met vermoeidheid verband houden met hoge blootstelling (als gevolg van bodemvervuiling) aan zink en koper. Er zijn geen betrouwbare onderzoeken om aan te tonen of men in het verleden is blootgesteld aan c.q. effecten heeft van hoge hoeveelheden zink en/of koper, alleen voor recente blootstelling. Het is moeilijk aan te geven of, als er verhoogde hoeveelheden in bloed/urine/nagels worden gemeten, dit een gevolg is van de bodemvervuiling.

6. Koolmonoxide

Wij kregen een melding van iemand die als 4-5-jarig kind waarschijnlijk gedurende langere tijd blootgesteld is aan CO. Niet alleen de melder maar ook andere familieleden hadden wekenlang gezondheidsklachten. Toen één van de familieleden bewusteloos raakte werd geconstateerd dat er een lekkende schoorsteen was. Op zesjarige leeftijd begonnen er vreemde klachten: de ademhaling raakte in de war. Daarna kreeg de meldster langzamerhand steeds meer andere klachten. Zij vraagt zich af of die klachten een gevolg kunnen zijn van de blootstelling aan koolmonoxide. Onze toxicologe schreef daarover een artikel en de melder kreeg antwoord dat inderdaad langdurige blootstelling aan lagere concentraties CO-blootstelling op latere leeftijd o.a. neurologische klachten kan veroorzaken en het advies het artikel mee te nemen naar haar neuroloog.

Bovenstaande vragen en antwoorden zijn te lezen in de FAQ's en bijzonder vragen op www.meldpuntgezondheidmilieu.nl

5.2 Ondersteuning met behulp van het stoffeninformatiesysteem

Voor de ondersteuning van melders, burgers en bewoners- of actiegroepen wordt de biomarker/toxische stoffendatabank verder ontwikkeld. Deze databank bevat van verschillende toxische stoffen informatie over mogelijke *biomarkers*. De bedoeling is om met behulp van deze databank melders aan te kunnen geven of er specifieke biomarkers bestaan, die een aanwijzing kunnen zijn voor een bepaalde blootstelling en die zij zouden kunnen laten bepalen. De databank bevat naast de informatie over biomarkers ook informatie over de manieren waarop mensen blootgesteld kunnen worden en over de mogelijke effecten die een bepaalde stof kan veroorzaken. Al deze informatie is verkregen uit medische onderzoeksliteratuur en wordt steeds geactualiseerd en aangevuld door het MGM.

6. Begeleiding en kennisoverdracht

6.1 Coördinatie vrijwilligers

Voor de begeleiding van de vrijwilligers zijn twee coördinatoren aangesteld. Een voor de meldtelefoonmedewerkers en een voor de consultants. Zij dragen zorg voor een efficiënte verdeling van werkzaamheden rond vragen en meldingen (en klachtenregistratie). Dit betreft naast de logistieke ondersteuning en organisatie van de onderlinge kennisuitwisseling ook het organiseren van de periodieke training en deskundigheidsbevordering.

6.2 Training en deskundigheidsbevordering

Training voor de vrijwilligers vinden plaats op speciale themamiddagen. Ook leden van bij de BurgerAlliantie aangesloten organisaties worden standaard uitgenodigd. Tijdens deze bijeenkomsten worden de lopende casussen besproken, en worden door deskundigen van binnen en buiten de organisatie lezingen gegeven. Begin april en eind juni organiseerde het MGM twee thema bijeenkomsten. Zie onder Georganiseerde bijeenkomsten.

6.3 Stage begeleiding

Ook wordt het MGM wel eens gevraagd stagiaires te begeleiden. Zo ook in het voorjaar van 2007. Het MGM wilde weten hoe gemeenten eigenlijk omgingen met het vraagstuk rond de vergunningverlening bij de plaatsingsverzoeken voor GSM en UMTS antennes. Wat was er bekend bij gemeenten over de mogelijke schadelijke effecten op de gezondheid veroorzaakt door UMTS-straling. Gedurende twee maanden liep MBO studente Milieubeheer Jade de Vries van het Wellantcollege stage bij het MGM. Haar opdracht was een inventarisatie te maken van het gemeentelijk beleid t.a.v. plaatsing van UMTS-antenne-installaties in Nederland. Daartoe werd contact opgenomen met 366 gemeenten, nadat alle gemeenten eerder van het MGM een brief hadden ontvangen met een pleidooi voor het serieus nemen van UMTS-gerelateerde gezondheidsklachten van burgers en het toepassen van het voorzorgsbeginsel.

Na herhaaldelijk te zijn benaderd gaf uiteindelijk iets meer dan 40 % een inhoudelijke reactie. Verreweg de meeste gemeenten antwoordden het rijksbeleid te volgen en zagen geen enkel probleem in het plaatsen van GSM- of UMTS-masten. Opvallend was dat bijna iedere gemeente wel enige eigen inbreng heeft, waardoor kleine verschillen optreden tussen de lokale standpunten. Het was meestal een lange weg de betreffende afdeling of ambtenaar te vinden, die zich met het onderwerp bezighoudt. Ook bleken maar weinig van deze ambtenaren, die Jade uiteindelijk te spreken kreeg, op de hoogte te zijn van de brief die het MGM als reactie op de brief van MoNet aan B&W van alle gemeenten stuurde. *Slechts 7% van de gemeenten reageerden uit eigen beweging op de MGM brief.* Het hele verslag is te lezen in de Lentenieuwsbrief te vinden op www.meldpuntgezondheidsmilieu.nl

6.4 Georganiseerde (kennis)bijeenkomsten

Workshop Chronische ziekten en milieu

Op 3 april 2007 vond de Workshop 'Chronische ziekten en milieu' plaats. Doel van deze dag was het in kaart te brengen van wat er eigenlijk bekend is bij Nederlandse patiëntenorganisaties over de relatie tussen chronische ziekten en milieukwaliteit. Middels enkele interessante presentaties probeerden wij meer interesse te kweken voor de invloed van milieufactoren bij chronische ziekten of op chronisch zieken.

Elf patiëntenorganisaties, waaronder Astmafonds, Vereniging van Slechthorenden en Schildklierstichting, waren die dag aanwezig. Er waren presentaties van de volgende sprekers:

Mw. Prof. J. Koppe (UvA, St. Ecobaby) presenteerde het onderzoek naar milieufactoren in de prenatale fase die invloed uitoefenen op de ontwikkeling tot volwassen mens.

Mw. X. van Jaarsveld, teamleider Projectteam Buitenlucht bij het Astmafonds, vertelde over de ontwikkeling van samenwerking met milieu- en andere organisaties.

Mw. L. Metz van MEDIVERA en lid van de BurgerAlliantie presenteerde haar ervaringen met chronische vermoeidheidsziekten.

Mw. M. Butter presenteerde de recent verschenen brochure 'Chronische ziekte en milieu' van het Platform Gezondheid en Milieu.

Uit de afsluitende forumdiscussie o.l.v. Voline van Teeseling (Milieu Centraal) en met de deelname van Dhr. Zwart Voorspuy (epidemioloog bij de GGD Den Haag) bleek dat er nog opvallend weinig bekend is over de milieugerelateerdheid van chronische ziekten. Het werd duidelijk dat er veel meer gegevens (registratie van milieugerelateerde gezondheidsklachten) nodig zijn om te kunnen bepalen wat er aan preventie gedaan kan worden.

Themamiddag Meten en weten

Het MGM organiseerde op 20 juni de themabijeenkomst “Meten en Weten” met als speerpunt de veranderingen die momenteel plaatsvinden bij de Bureaus voor (milieu)Rechtshulp en de Wetenschapswinkels. Deze veranderingen hebben gevolgen voor burgers en actiegroepen die strijden voor een gezond milieu. De instrumenten die de burgers hebben voor onderbouwing van hun acties, milieurechtshulp en wetenschapswinkels worden in rap tempo ingekrompen.

Die gevolgen werden op deze themamiddag besproken door respectievelijk Barry Meruma, milieujurist bij het voormalig Bureau voor Rechtshulp Alkmaar/Hoorn en Mw. Huisman van de wetenschapswinkel Natuurkunde van de Universiteit Utrecht. Zij is tevens secretaris van het landelijk overleg tussen wetenschapswinkels. Dhr. van de Weerd, arts en medisch milieukundige, heeft uitgelegd wat een gezondheid effect screening (GES) is en wat er wel en niet mee bereikt kan worden. Dhr. Reinart van de Stichting Behoud Buitengebied Moerdijk vertelde over zijn ervaringen met GES-rapportage bij planning van meer industrie bij Moerdijk.

Themamiddag Stookklachten

Aan de vraag of er anno 2007 meer mogelijkheden zijn om overlast en hinder beter objectiveerbaar te maken t.b.v. juridische procedures en zo tot een snellere klachtafhandeling c.q. probleemoplossing te komen, werd op de door het MGM georganiseerde themamiddag op 14 december 2007 in Utrecht uitgebreid aandacht besteed. Milieujurist F. Scheffer lichtte toe, hoe een gemeente moet worden benaderd. De ambtenaar van de Milieudienst Groningen, Willem de Boer, vertelde van de worsteling voor een adequate aanpak door ambtenaren. Vaak hebben ze niet meer mogelijkheden dan de politiek hun toestaat. Ook de Nestor van de bestrijding van houtrook -Bert Vermeulen- was aanwezig. Hij heeft als één van de eersten een proces wegens rookoverlast gewonnen bij de Raad van State; in de uitspraak staat duidelijk vermeld, dat de gemeentelijke overheid de bevoegdheid heeft in te grijpen bij de stoker. Tot slot sprak ir. Frans de Bree. Hij heeft modelberekeningen gemaakt van de emissie en immissie van woningen in Nuth. In de ene woning woont de stoker, in de andere degene die de overlast ondervindt. De Bree heeft haarfijn berekend wat de overlast inhoudt, namelijk een verhoging van de concentraties van de specifiek in rookgassen voorkomende schadelijke stoffen, waardoor de Europese normen voor luchtkwaliteit wat betreft fijnstof ter plaatse werd overschreden. (Grote hoeveelheden fijn stof en PAK's onder andere.) Ook waarschuwde de Bree voor het meten in het wilde weg van luchtvervuiling door een houtkachel. Er kan **alleen** gemeten worden bij de rookuitlaat om de emissie van een houtkachel vast te stellen.

6.5 Externe deskundigheidsbevordering

Diverse medewerkers volgden workshops en bijeenkomsten door derden georganiseerd. Het MGM was aanwezig bij de volgende bijeenkomsten:

- het Congres 'Groen en Gezond, hoe verder?',
- de workshop van het Rathenau Instituut over 'Nanovoedselveiligheid',
- het congres UMTS, omgaan met onrust,
- het Congres van de Civil Society,
- de bijeenkomst Platform Gezondheid en Milieu over ondersteuning van bewonersgroepen

Presentaties / programmadeelname door medewerkers van het MGM bij:

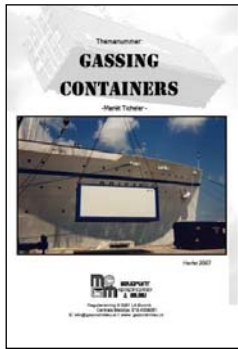
- het congres UMTS, omgaan met onrust
- de bijeenkomst Platform Gezondheid en Milieu over ondersteuning van bewonersgroepen

Standwerk

Het MGM verzorgde een stand op de regioday voor het Behoud van de HOEKSCHE WAARD als polderlandschap en Nationaal Landschap.

7. Publiciteit en lobby

Het MGM signaleert problemen op het gebied van gezondheid en milieu en vraagt daar aandacht voor. Dat doen wij via persberichten, ingezonden/open brieven, via onze website en reguliere nieuwsbrieven.

7.1 Een overzicht van publicaties in 2007

- Wintereditie Nieuwsbrief 2007
- Lente-editie Nieuwsbrief 2007
- Herfsteditie Nieuwsbrief 2007
- Jaarverslag 2006
- Nieuwsbrief Plus Meten en Weten
- Themanummer Gassing Containers (foto)

7.2. Lobby

In april heeft het MGM haar zorg geuit m.b.t de kabinetsplannen op het gebied van Milieu en Gezondheid in brieven aan de nieuwe Ministers voor VROM, VWS, V&W en LNV. Ook de leden van de Tweede Kamer en het Europees Parlement zijn aangeschreven. De brieven zijn i.s.m. het Platform Gezondheid & Milieu opgesteld en verspreid. De MGM brochure "Gassing containers" is met een begeleidend schrijven naar de leden van het Europees Parlement en de fracties in de Tweede Kamer gestuurd.

Naar aanleiding van een nogal tendentieuze brief van MoNet, de brancheorganisatie van GSM/UMTS providers, gericht aan alle gemeentebesturen in Nederland, waarin alle melders van klachten rond geplaatste UMTS/GSM antennes als simulanten werden neergezet, heeft het MGM ook alle gemeenten een brief gestuurd waarin hier ernstig bezwaar tegen gemaakt werd. Het MGM, heeft door een stagiaire, in vervolg hierop, een verkenning naar de bekendheid / kennis over dit onderwerp onder gemeentebesturen laten uitvoeren.

8. Actualiteit volgen

MGM-medewerkers zorgen dat zij naast registeren ook zelf goed op de hoogte blijven van nieuws met betrekking tot gezondheid en milieu. De (plaatselijke) milieu- incidenten worden in een aparte calamiteitendatabase vastgelegd. Calamiteiten zoals de ATF-brand in Drachten kunnen gevolgen hebben voor de gezondheid op langere termijn, aldus de GGD.

Het is daarom wellicht nuttig om in de toekomst de gegevens uit deze database door middel van sortering op postcode te vergelijken met die van de database registratie van milieugerelateerde gezondheidsklachten. Een van de MGM-medewerkers is daarom gestart met het bijhouden van een "event-database" en op onze website staat een meldformulier voor een lokaal milieu-incident.

9. Werkgroepen

Het MGM acht het van belang dat interne en externe deskundigen op de specifieke deelterreinen van de milieugerelateerde gezondheidsklachten die het MGM registreert, regelmatig bijeen komen en kennis uitwisselen.

9.1. Werkgroep Elektromagnetische Velden

Naar aanleiding van de vele vragen en meldingen i.v.m. EM-velden die bij ons binnenkomen is er in 2007 een EMV-werkgroep in het leven geroepen. De werkgroep beantwoordt vragen betreffende EM-velden per mail of per telefoon, kan lezingen geven en maakt publicaties betreffende dit onderwerp. Een van de werkgroepleden leverde zijn bijdrage op een informatieavond georganiseerd door de gemeente Tholen en op het congres 'UMTS, Omgaan met Onrust'.

9.2. Werkgroep Multiple Chemical Sensitivity

De interne werkgroep MCS is na de totstandkoming van de Zelfhulpgroep MCS opgeheven. Er is geregeld overleg gebleven over binnengekomen meldingen op dit gebied. In 2007 is de Stichting MCS opgericht, waarvan de Zelfhulpgroep deel uitmaakt.

Foto: de oprichters van de Stichting MCS, van links naar rechts: Geerteke de Haas, Jessica Petermeijer, auteur van "Moeder op Afstand" en Anneke Bouwman

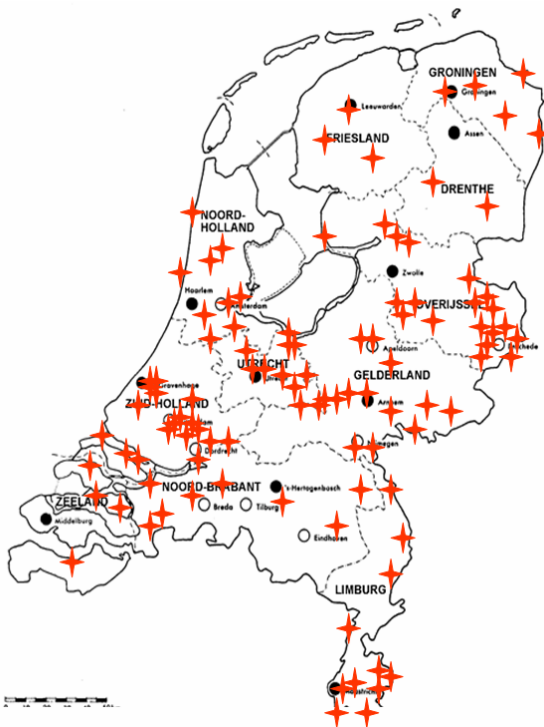
9.3 Nationaal Platform Stralingsrisico's

Het MGM heeft de aanzet gegeven tot de oprichting van dit platform en heeft vergaderruimte beschikbaar gesteld voor de eerste, aftastende bijeenkomst. Het MGM heeft daarbij echter nadrukkelijk gesteld dat er geen enkel organisatorisch of ideëel verband tussen dit platform en het MGM bestaat. De intentie was een onderlinge dialoog op gang te brengen tussen al die mensen waar het MGM zo nu en dan contact mee heeft als ervaringsdeskundigen op het terrein van EMV en aanverwante onderwerpen. Deze dialoog zou kunnen uitmonden in een meer samenwerkende groep van zelfstandige ervaringsdeskundigen dan tot nu toe het geval is geweest. Dit gebeurde dan ook, al binnen een jaar, met de oprichting van het NPS

9.4 Werkgroep Laagfrequent Geluid

De werkgroep heeft de 300 eerder geregistreerde melders in Zuid-Limburg in 2007 zelf opnieuw benaderd. Het aantal mensen met klachten lijkt sindsdien te zijn afgenomen. De nog in 2007 ontwikkelde brochure over LFG, in samenwerking met de provincie opgezet, is te downloaden via de website: www.meldpuntgezondheidsmilieu.nl, onder het kopje Geluid.

10. Samenwerking

Overzicht spreiding BA-groepen in Nederland

10.1 BurgerAlliantie

De BurgerAlliantie Gezondheid en Milieu, het door het MGM opgerichte netwerk van bewoners- en belangengroepen, groeit nog steeds. Eind 2007 waren er 115 leden. (zie overzichtskaart van BA-leden over Nederland). Op de webpagina BurgerAlliantie kan elk BA-lid een overzicht geven van zijn of haar activiteiten en specifieke kennis/ervaring. Daarnaast kan iedere bezoeker op deze websitepagina informatie over BA-leden vinden, gerubriceerd naar regio omdat dit het meest gevraagd wordt. Bewoners- of actiegroepen met een eigen website worden op deze pagina rechtstreeks doorgelinkt.

Op individueel terrein bestaat de MGM-ondersteuning o.a. uit het schrijven van brieven naar (overheids) instanties, en het geven van advies en informatie over diverse onderwerpen. Het advies kan zowel het proces betreffen, netwerkend zijn, inhoudelijk of een combinatie. Op individueel terrein betref dit o.a. hulp bij het schrijven van brieven naar (overheids) instanties, advies en informatie over diverse onderwerpen waarbij regelmatig een beroep werd gedaan op de specialisten binnen het MGM. Ook kunnen MGM medewerkers via de BurgerAlliantie ingeschakeld worden als (in)spreker op bewonersinformatieavonden in het land.

10.2 Platform Gezondheid en Milieu

Het Meldpunt Gezondheid en Milieu werkt nauw samen met het Platform Gezondheid en Milieu. In de eerste maanden van 2007 hebben twee medewerkers van het MGM meegewerkt (inhoudelijk en facilitair) aan de totstandkoming van de brochure Milieu en Chronische Ziekten.

10.3 Webportal Milieu en Gezondheid

Het MGM laat zich vertegenwoordigen door de directeur in de begeleidingscommissie van de Webportal van Milieuentraal. Het MGM onderhoudt op de webportal het domein Klachtmeldingen Milieu en Gezondheid. Hier is steeds een selectie van MGM artikelen te lezen.

11. Personalia

Bestuur:

Jac Reus, voorzitter
Jos Bult, secretaris (foto)
Fred Daane, penningmeester
Arn van Cruchten, bestuurslid

Veldwerkers:

Miep Verheuvél
Pia Cuypers
Thea van der Wal
Aafke Klopman
Jan van Gils
Anneke Bouwman
Mariet Ticheler (foto)
Ulco Proost

Kantoor:

Frits Raaphorst
Trix Kruger
Harma Everwennink (foto)
Sebastiaan Everwennink
Cor van der Rijst
Wim de Mol
Margriet de Vos
Hotze Hiemstra
Jade de Vries (stagaire jan-maart)

